

SƏNƏTŞÜNASLIQ VƏ MEMARLIQ

ZƏMİNƏ NƏCƏFOVA

zaminajafova@gmail.com

Naxçıvan Dövlət Universiteti

DOI: 10.30546/155244.2024.2.127.028

GÖRKƏMLİ KAMANÇA İFAÇISI, USTAD SƏNƏTKAR HABIL ƏLİYEV

Bəşəriyyətin yaşı qədər tarixi olan musiqi insanlığın kəşf etdiyi ən əsrarəngiz dəyərlərdəndir. Gözəl musiqilərin səsləndirilməsi üçün hər bir xalq öz ruhuna uyğun musiqi aləti kəşf edib. Beləliklə, çox sayda sirli, sehirli musiqi alətləri yaranıb ki, bunlardan biri səsi ilə insan qəlbinin tellərini titrədən, sanki ana laylasını xatırladan kamançadır.

Azərbaycan muğamlarını nəsildən-nəslə varislik yolu ilə ənənəvi şəkildə ötürən sazəndələr vardır ki, onların hər biri bu şərəfli yolda öz dəsti-xətti, ifaçılıq prinsipi ilə seçilən musiqiçilərdən olmuşlar. Belə musiqiçilərimizdən biri də Azərbaycan Respublikasının xalq artisti, “Şöhrət” və “İstiqlal” ordenli ustad sənətkar, mahir kaman ifaçısı Habil Əliyevdir.

“Görkəmli kamança ifaçısı, ustad sənətkar Habil Əliyev” başlığı altında təqdim olunan məqalədə özünəməxsus ifa prinsipi ilə seçilən Habil Əliyevin yaradıcılıq yolu izlənilir, ustad sənətkarın alətin üzərində apardığı rekonstruksiya işi haqqında danışılır. Muğam ifaçılığında öz dəsti-xətti, ifa üslubu olan ustad sənətkar, Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında əhəmiyyətli töhfələr vermişdir. Belə ki, sənətkar Azərbaycan simli yaylı musiqi aləti olan kamançanın səslənməsinə yeni xallar və rənglər qatmış, eyni zamanda onun konstruktiv quruluşunda dəyişikliklər edərək ifa imkanlarını genişləndirmişdir. Belə ki, ustadın kamança musiqi alətində etdiyi rekonstruksiya işi onun ifasının özəlliyinə də təsir etmişdir. Muğam ifaçılığında ustad sənətkar daxilindən gələn, onun idrak təfəkküründən süzülən səsləri əldə etmək üçün alətdə təkmilləşmə işi aparmaq məcburiyyətində qalır. Xalq artisti öz alətində daxilindən, ruhi aləmindən gələn səsləri əldə etmək üçün mövcud olan alətin qolunu qısaltmışdır. Standart uzunluğu 29 sm olan kamança yaylı musiqi alətinin qolunu iki sm qısaldaraq 27 sm etmişdir.

XX əsrin ikinci yarısında xüsusilə tar və kamança ifaçılığı daha yüksək inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Azərbaycan kamança ifaçılığı tarixinə nəzər saldıqda milli alətlərimizin görkəmli ustad ifaçılarının özünəməxsus ifa üslub keyfiyyətlərinə malik olduğunu görə bilərik. Bu ifaçılardan Habil Əliyev və bir çox peşəkar ifaçılar bu alətlərin çalğı texnikasını, ifaçılıq imkanlarını daha yüksək səviyyəyə qaldırmışlar və onların ifalarında sənətə estetik yanaşma üstünlük təşkil edir.

Açar sözlər: *Azərbaycan, musiqi, xalq, çalğı, alət, kamança, ifaçı, Habil Əliyev, sənətkar, ustad*

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin maraqlı sahələrindən biri də ifaçılıq sənətidir. Xalq musiqisinin qədim və zəngin ənənələri üzərində qurulmuş ifaçılıq sənətinin tarixi əhəmiyyəti çox böyükdür. Tarixi abidələr üzərində həkk olunmuş rəsmlərdən, miniatürlərdən və digər qədim mənbələrdən aydın olur ki, ifaçılıq sənəti bütün dövrlərdə sevimli və sayğılı sənət sahəsi olmuşdur.

Azərbaycan muğamlarını nəsildən-nəslə varislik yolu ilə ənənəvi şəkildə ötürən sazəndələr vardır ki, onların hər biri bu şərəfli yolda öz dəsti-xətti, ifaçılıq prinsipi ilə seçilən musiqiçilərdən olmuşlar. Belə musiqiçilərimizdən biri də Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, “Şöhrət” və “İstiqlal” ordenli ustad sənətkar, mahir kaman ifaçısı Habil Əliyevdir.

Habil Əliyev 28 may 1927-ci ildə Ağdaş rayonunun Üçqovaq kəndində dünyaya göz açmışdır. Ustadın xatirələrindən bəlli olduğu kimi sənətə gəlməyində iki insanın əvəzsiz xidməti olmuşdur. Bunlardan biri Üzeyir Hacıbəylinin yaxın qohumu olan Əhməd Ağdamski, digəri isə anasıdır. 6 yaşlı uşaq saatlarla Əhməd Ağdamskinin tarda olan ifasına qulaq asaraq, ondan mənəvi qida alırdı.

Uşaq illəri Böyük Vətən müharibəsinin (1941-45-ci illər) qızğın vaxtına düşdüyündən sənətkar çox keşməkeşli və əziyyətli bir dövərdə yaşamışdır. Balaca Habil müharibənin ağrı-acısına məhəl qoymayaraq saatlarla eyvanlarında əyləşib öz kamança alətində ifa edərmiş. Eyni zamanda təhsilini yarımçıq qoyub erkən yaşlarından el şənliklərində kamança ifa etməyə başlamışdı ki, ailəsinin maddi tələbatını qarşılaya bilsin. Uşaq dostu Fikrətin təkidi ilə Bakıya gəlib, 1952-ci ildə Asəf Zeynallı adına musiqi məktəbinə (indiki Azərbaycan Milli Konservatoriyası nəzdində Musiqi Kollecinə) uğurla qəbul olur. Burada o, kamança alətinin sirlərini dərinləndirən mənimsəyir.

Tezliklə, Habil Əliyev 1953-cü ildə tarzən Hacı Məmmədovun dəvəti ilə Filarmoniyaya gəlir. Filarmoniyaya gəlişi sənətkarın peşəkar səhnə fəaliyyətinin başlanğıcı olmaqla yanaşı, səhnədə olan ustadların - Seyid Şuşinski, Xan Şuşinski, Zülfi Adıgözəlov, Şövkət Ələkbərova, Həqiqət Rzayeva, Sara Qədimova və bir çox başqa sənətkarları müşayiət etməklə, onların yaradıcılığından bəhrələnərək ifasının daha da təkmilləşdirilməsi ilə nəticələndi.

Təhsilini bitirdikdən sonra gənc ifaçı tezliklə, yəni 1955-ci ildən Filarmoniyada solist ştatına keçirilir. Bundan sonra onun solo səhnə fəaliyyətində canlanma baş verir. Özünəməxsus ifası ilə dinləyici kütləsinin ürəyini fəth edən Habil durmadan çalışır, ifa texnikasını təkmilləşdirərək kamançada yeni xallar, çalarlar üzərində işləyir, bilik və bacarığını artırmağa başlayır. 1961-ci ildə Azərbaycan Dövlət Televiziyasında ustadın ilk solo konserti oldu. “Segah” muğamının yeni çalarda ifası dinləyici kütləsi, eləcə də, musiqi ifaçıları tərəfindən rəğbətlə qarşılandı. Təsədüfi deyil ki, “Segah” muğamını bir çox ifaçılar səsləndirmişlər. Lakin ustadın ifa etdiyi “Segah” muğamında başqa çalarlar var. O, “Segah” muğamına yeni nəfəs verərək, öz ürəyini, ifa improvizasiyasını, “melizm”, “trel”, “qlissando” kimi melodik boyalarını əlavə etməklə Azərbaycan muğam ifaçılıq sənətində “Habil Segaha” möhürünü vurmuşdur.

Habil Əliyevin müxtəlif vaxtlarda ifa etdiyi “Segah” muğamını müqayisə etsək, hər ifada təkrarsız, misilsiz çalğı, yeni tembr boyaları, yeni çalarlar müşahidə edərək. Bu da təbii ki, ustadın keçdiyi yaradıcılıq yolunun nəticəsidir. “Segah”, “Bayatı Qacar”, “Rahab”, “Bayatı Şiraz” və digər muğamlar sənətkarın idrakından gələn biliyin canlandırılması üçün təşəkkül hadisəsini yaşayaraq, yaradıcılıq prosesi keçməklə, hər bir mərhələni ruhən yaşayaraq mənəvi cəhətdən ucalaraq, nurlanma zirvəsini fəth etdiyi şah əsərlər silsiləsindəndir.

Muğam ifaçılığında öz dəsti-xətti, ifa üslubu olan ustad sənətkar, Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafına əhəmiyyətli töhfələr vermişdir. Belə ki, sənətkar Azərbaycanın simli yaylı musiqi aləti olan kamançanın səslənməsinə yeni xallar və rənglər qatmış, eyni zamanda onun konstruktiv quruluşunda dəyişikliklər edərək ifa imkanlarını genişləndirmişdir. Belə ki, ustadın kamança musiqi alətində etdiyi rekonstruksiya işi onun ifasının özəlliyinə də təsir etmişdir. Muğam ifaçılığında ustad sənətkar daxilindən gələn, onun idrak təfəkküründən süzülən səsləri əldə etmək üçün alətdə təkmilləşmə işi aparmaq məcburiyyətində qalır. Belə ki, Xalq artisti Habil Əliyev öz alətində daxilindən, ruhi aləmindən gələn səsləri əldə etmək üçün mövcud olan alətin qolunu qısaltmışdır. Standart uzunluğu 29 sm olan kamança yaylı musiqi alətinin qolunu iki sm qısaldaraq 27 sm etmişdir.

Özünəməxsus ifa prinsipi ilə seçilən Habil Əliyevin yaradıcılıq yolu tezliklə Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə ilə kəsişir. Sonradan bu kəsişmə onların birgə fəaliyyəti möhkəm bağlara söykənərək əsil dostluğa çevrilir. “İlk məhəbbət”, “Güləsən gərək” B.Vahabzadənin sözlərinə bəstələnmiş mahnılar silsiləsindəndir. Ustadın ifasından ilhamlanan Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə: “Habil əslində xalq musiqi yaradıcılığının ifaçısıdır. Lakin onun ifasında “Habil çaları” da var. Bizi valeh edən də budur. Çünki biz bu çalarları Habilə qədər heç bir kaman ifasında görməmişik. O, sadəcə çalmır, yaradır. Bəziləri kimi yaradıcılıqla axtarıqlarını eninə-uzununa yox, dərin qatlara tuşlayan Habil düşündüyünə

görə bizi də düşündürməyi bacarır. Düşündürməyən sənət sənət deyil. Buna görə də, biz Habilə çalğıçı, yaxud ifaçı deyil, sənətkar deyirik” (6).

Sənətkarın ifasının özünəməxsusluğunu ifadə edən şair “Habilin kamana gətirdiyi səs neylə kaman arasında özünəməxsus bir səsdir. Bəlkə də bu səs insan səsinə bir qədər yaxındır. Bu səsdə bəzən vahimə, bəzən inilti, bəzən də cəngavərlik duyuram. Biz Habilin ifasından sonra kamançanın nə qədər böyük imkanlara malik olduğunu görürük” (3).

Muğamın düzgün səsləndirilməsi ifaçının şəxsi yaradıcılığından və onun ifaçılıq fantaziyasının zəngin olmasından bilavasitə asılıdır. Muğam fenomeni zəngin bilik mənbəyidir. Bu baxımdan onda mövcud olan biliyin dinləyiciyə ötürülməsi üçün ifaçıdan yüksək fitri istedad və xüsusi improvizə tələb olunur. İmprovizə öz yaradıcılıq fantaziyasını “ixtiraçılıq” əzmini nümayiş etdirmək üçün muğam ifa edən xanəndə və sazəndə-ifaçı qarşısında geniş imkanlar açır.

Habil Əliyev ifasına “vibrasiya”, “glissando”, “pizzicato”, “forşlaq”, “mordent”, “trel” kimi müxtəlif melizmlərdən istifadə etməklə, eyni zamanda bu xırda melizmlərə öz böyük ürəyini qatmaqla mükəmməl sənət əsəri yaratmışdır. Ustad çaldıqca hər ifasında yeni vəcd, hər vəcdə yeni nəfəs, hər nəfəsdə yeni aləm, yeni dünyanı kəşf edir.

Öz dünyasından gələn zəngin fikirləri isə bu alət vasitəsilə dinləyici kütləsinə barmaqları vasitəsilə ötürür. Kamança aləti bir növ burada əldə olunan zəngin informasiyanın ötürülməsi üçün rabitə rolunu icra edən cihaz funksiyasını daşıyır. Sənətkarın muğam ifasında, yaradıcılıq prosesinə qovuşmaqla həmin anda təxəyyülündən əldə olunan improvizasiyaların yeni variantları əmələ gəlir. Mahir kamança ifaçısı ənənəyə sadıq qalaraq muğam dəstgahlarımızı ənənə konteksti çərçivəsində ifasına, eyni zamanda müasirliyi, yeniliyi özündə ehtiva edən “Cücələrim”in özünəməxsus ifası, özünün bəstələdiyi bir sıra mahnıları ilə ifaçılığını davam etdirirdi. “Ənənəni məhsuldar zəmin, onun özünəməxsus yasaqlarını isə yol göstəriciləri kimi qavrayan, duyan və öz peşəsini bu yönümdə təqdim edən sənətkar mütləq ənənəni zənginləşdirir” (4).

Sənətkarın ifası ruhi proses vasitəsilə insanı başqa aləmə qovuşdurur. Belə ki, zahiri baxışdan sadə görünsə də, daxili zənginliyi ilə əks-səda yaradan sənətkar öz ifası ilə, həmçinin aləti ilə zamanın keçmişindən obrazlı şəkildə xəbər verir. Akademik Vasim Məmmədəliyev Habil ifaçılığını aşağıdakı təsnifata uyğun qruplaşdırmışdır:

1. Habil Əliyev kamançaya Azərbaycan ruhu, Azərbaycan nəfəsi, Azərbaycan layihəsi gətirib, onu bizimkiləşdirdi. Başqa sözlə desək, Habil Əliyev kamançanı “texnar” erməni ifaçılarının əlindən alıb yenidən millətimizə qaytardı.

2. Habil Əliyev kamançanın səs palitrasını, texniki imkanlarını genişləndirib, ona özünəməxsus yeni tembr, səslənmə və çalarlar gətirdi.

3. Habil Əliyev kamança alətini müşayiətçi alətdən qüdrətli solo alətinə çevirdi. Habil kamançadan istədiyi səsi, istədiyi effekti ala bilir. Onun kamançasının səsi tamam başqadır.

Bu da təsadüfi deyil ki, Habil sənətindən, onun alətinin ahəngdar tembrindən mənəvi qida alan görkəmli Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının sədri, UNESCO-nun “Sülh naminə incəsənət xadimi” Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, “Şöhrət” ordenli, professor Firəngiz Əlizadə “Habilsayağı” pyesini bəstələmişdir. Əsər Şərq və Qərb mədəniyyət konteksti çərçivəsində yaranmışdır. Ustad: “Habilsayağı” - xüsusi musiqidir. Bu Azərbaycan bəstəkarı tərəfindən yaradılmış müasir klassik musiqidir. Onda mənim üslubum çox ilhamla təcəssüm olunmuşdur, eyni zamanda mənim ruhum saxlanılmışdır. Firəngiz xanım mənim üslubumu təhrif etməmiş, mənim musiqi dilimin özünəməxsusluğunu pozmamışdır. O, muğamın dilini düzgün ifadə etmiş, əhəmiyyətli dərəcədə zənginləşdirmiş, öz fantaziyası ilə dolğunlaşdırmışdır...” (5).

Sənətkarın ifasında muğam ifaçılığına xas olan nadir improvizasiya bacarığı, misilsiz ifaçılıq texnikası, Şərq mədəniyyət paradigmasına məxsus incə musiqi duyumu, gözəl zövq və dəqiq ölçü hissi vardır. Bu da danılmaz həqiqətdir ki, Şərq mədəniyyəti daim zəka və biliyin mənbəyi hesab olunaraq, özü-özünü dərk etməyə, daxili etiqad zənginliyinə malik olub, intuitivizmə və irrasionalizmə istiqamətləndirən bir bilik sahəsi olmuşdur (1).

Məhz Habil ifasında biz bu intuitivliyi, Şərq mədəniyyətinə məxsus olan zəka və biliyi duyuruq. O, batından gələn yüksək mənə çalarlarını öz kamança alətində məharətlə ifa edərək, zahirən canlandırır. Ustadın pedaqoji fəaliyyəti barəsində sual olunduqda “Yetişdirməmə olmayıb... Əgər olsaydı, onlara zülm edərdim. Çünki bir musiqini bu gün bir cür, sabah isə başqa cür çalırdım. Bir gündə 10-12 saat məşğul olurdumsa, yenə də azdır, - deyirdim. Mənim tələbələrim olmayıb, amma mənim lent yazılarıma baxıb mənim kimi çalırlar. Kimsə deyib ki, əsl müəllim odur ki, o dərs demədən tələbələri olsun. Mənimki bu deyimə bənzəyir...” (2).

Nəticə olaraq qeyd olunmalıdır ki, ifaçılıq sənəti tarixən inkişaf etmiş, texniki, bədii baxımdan təkmilləşərək müasirləşmişdir. XIX əsrin ikinci yarısından başlayaraq Bakı, Şamaxı və Qarabağda keçirilən musiqi məclisləri xanəndəliklə yanaşı, sazəndəlik sənətini də yeni inkişaf mərhələsinə qaldırmış və bir çox məşhur ifaçıların yetişməsinə səbəb olmuşdur.

XX əsrin ikinci yarısında, xüsusilə tar və kamança ifaçılığı daha yüksək inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Azərbaycan kamança ifaçılığı tarixinə nəzər saldıqda milli alətlərimizin görkəmli ustad ifaçılarının özünəməxsus ifa üslub keyfiyyətlərinə malik olduğunu görə bilərik. Bu ifaçılardan Habil Əliyev və bir çox pəşəkar ifaçılar bu alətlərin çalğı texnikasını, ifaçılıq imkanlarını daha yüksək səviyyəyə qaldırılmışlar və onların ifalarında sənətə estetik yanaşma üstünlük təşkil edir.

XX əsrin ortalarında Habil Əliyev Azərbaycanda muğamın əsl ruhunu geri qaytara bildi. Onun istifadə etdiyi ahəngli və lirik çalğı texnikası İran ifaçılarını da Azərbaycan kamança ifaçılığına doğru yönəldə bildi. Habil Əliyev sələfləri olan ustad sənətkarların ifa üslubuna hörmətlə yanaşaraq, ənənəyə sadıq qalmaqla bərabər, öz fərdi yaradıcılıq yolunu cızan, özünəməxsus ifa üslubuna malik musiqiçi idi. Bu özünəməxsusluq həm ustadın ifa etdiyi kamança musiqi alətində, həm də onun canlandığı (səsləndirdiyi) musiqidə öz əksini tapmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Bayramlı Y. Azərbaycan simli musiqi alətləri milli mədəni ənənənin tərkib hissəsi kimi. Fəlsəfə doktoru dissertasiya işi. Bakı: 2014
2. Daşdəmirli Ə. Mən kamançaya borclu qalmamışam. “Azərbaycan müəllimi”. 11 noyabr 2011 s.12-13
3. Ələkbərov A. Kaman əfsanəsi. H.Əliyev haqqında. Bakı: 2012, “Aspoliqraf”, s.160
4. Rəhimli İ.Ə. Habil Kaman (Sənətdə keçən ömür). Bakı: 1987, “İşıq”, s.112
5. Manafova C. Firəngiz Əlizadənin “Habilsayağı” əsərində muğamdan istifadə prinsipləri. “Mədəni həyat”. 2013, 12 s.63-65
6. Xəlilzadə F. Möcüzəli tərənələr dünyası. “Azərbaycan”, 14 iyun 2012, s.6

SUMMARY

Zamina Najafova

HABIL ALIYEV, THE SKILLFUL MASTER AND PROMINENT KAMANCHA PLAYER

Music, which is as old as the mankind, is one of the most mysterious values discovered by humanity. Each nation has discovered a musical instrument close to that nation's spirit to perform beautiful music. As a result, a lot of mysterious and magical musical instruments have been found. One of them is kamancha the sound of which touches the human heart reminding a mother's lullaby.

Traditional Azerbaijani mughams are passed down from generation to generation by certain performers. Every one of them was a musician with a unique style of performing. These musicians include Habil Aliyev, the People's Artist of the Republic of Azerbaijan and a talented master with “Shohrat” and “Istiqlal” orders.

The article entitled “Habil Aliyev, the skillful master and prominent kamancha player” explores the artistic endeavors of the musician whose style is characterized by his unique performance

principle. The article also deals with the great master's reconstruction efforts on the musical instrument.

As a result, the musician has added new elements and colors to the sound of kamancha, an Azerbaijani string musical instrument with fresh components and hues. Meanwhile, it has widened its performance possibilities by making changes in its constructions. So, the reconstruction efforts made by Habil Aliyev on the kamancha had an impact on the performance's originality as well.

In mugham performance, Habil Aliyev had to make improvements to the instrument in order to capture the sounds originating from his inner world and his cognitive thinking. For this purpose, the people's artist H. Aliyev shortened the arm of the existing instrument in order to get the sounds coming from his spiritual realm. The kamancha is now only 27 cm long instead of 29 cm.

In the second half of the 20th century, especially the performance of tar and kamancha has riched its higher stage of development. If we look through the history of playing the kamancha in Azerbaijan, we can see all these musicians have acquired their own performance style. Among these performers, Habil Aliyev and numerous other professional musicians have promoted the technique of playing these instruments to a higher level, and their performances are characterized by their aesthetic sensibility.

Key words: *Azerbaijan, music, folk, playing, instrument, kamancha, performer, Habil Aliyev, master*

İSMAYIL MÜRSƏLOV
ismayilmurseylov355@gmail.com
Naxçıvan Dövlət Universiteti

DOI: 10.30546/155244.2024.2.127.013

NAXÇIVAN TAR MƏKTƏBİNİN XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİ İFAÇILIĞINDA TUTDUĞU YER

Məqalədə Naxçıvanda yaşayıb-yaratmış peşəkar musiqiçilərin tar alətinin geniş şəkildə inkişaf etməsindən və onun nəticəsində tarın böyük inkişaf yolu keçməsindən ətraflı surətdə bəhs olunur.

Açar sözlər: Naxçıvan, tar, musiqi, sənət, muğam, müəllim, bəstəkar, əsər, mədəniyyət, məktəb

Musiqi insan həyatının ayrılmaz parçası olub ilk insanın yarandığı gündən bu günədək laylalarımızın, ağıllarımızın, nəğmələrimizin dillərdə zümzüməsilə yaşamış, inkişaf etmiş, təkmilləşərək öz zirvəsinə ulaşmışdır. İnsanlar həm sevincini, həm də qəm-kədərini musiqi dili ilə paylaşaraq sevincini çoxaltmış, kədərini isə azaltmağa çalışmışdır. Zaman-zaman insanlar musiqini dildəki zümzümədən barmaqlara köçürdərək bu sehirli səsi özünün icad etdiyi müxtəlif musiqi alətlərində-nəfəsli, simli, zərb alətlərində ifa etməyə başlamışdır. Zaman-zaman insanlar musiqi ifaçılığını inkişaf etdirərək musiqi alətlərində musiqi əsərlərini yüksək yaradıcılıq səviyyəsində ifa etmə hesabına öz mənəvi tələbatlarını ödəyir, əsərin məzmununu, ideyasını dinləyicilərə çatdırmağa çalışmışlar.

Bəli, ifaçılıq sənəti sözsüz, fikir söyləməyə qadir olan möcüzəli bir sənətdir. İfaçılıq sənətini bəstəkarlığı tamamlayan yaradıcılıq sənəti kimi qəbul etmək daha düzgün olardı. Şübhəsiz ki, eyni musiqi əsərini, hər bir ifaçı özünəməxsus yaradıcılıqla ifa etməyə çalışır. Bəzən ifaçı müəyyən bəzəklərlə, özünəməxsus xallarla əsəri daha da gözəlləşdirərək, özünün əsərə yaradıcı münasibətini, yaradıcılıq qabiliyyətini nümayiş etdirir.

Xalq arasından çıxan yaradıcı musiqiçilər Azərbaycan xalq çalğı alətlərini yaradaraq, onları təkmilləşdirmişlər. Azərbaycan xalq çalğı alətləri, bu alətlərin təkraredilməz yaradıcılıq qabiliyyətinə malik olan ifaçıları, ta qədim dövrdən başlayaraq şifahi xalq ədəbiyyatında, sonralar isə yazılı şəkildə görkəmli şair və ədiblərin əsərlərində vəsf edilərək, onlardan bəzilərinin adları, təsvirləri bu günümüze gəlib çatmışdır. XII əsrdən başlayaraq, bu adlara, onların bədii təsvirlərinə Şərqi böyük dühaları Nizami Gəncəvinin, Sədi Şirazinin və Şərqi ədəbiyyatının bir çox görkəmli nümayəndələrinin əsərlərində rast gəlirik.

XVI əsrdə Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzulinin yaratdığı “Yeddi cam” lirik fəlsəfi poemasında bir sıra Azərbaycan xalq çalğı alətləri ilə bədii şəkildə təsvir olunan söhbətlər, bu alətlərin həmin dövrdə Azərbaycan musiqi mədəniyyətinə daxil olmalarını, eləcə də şairin musiqi sənətinə olan böyük məhəbbətini, onun qüdrətini göstərir.

XVIII əsrdə zəmanəsinin mahir ifaçısı sayılan Muradağa Naxçıvanlının, eləcə də bir çox görkəmli musiqiçilərin yüksək yaradıcılıq zirvələrinə qalxmaları, Azərbaycan, həmçinin onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan ifaçılıq sənətinin inkişafından xəbər verir. XIX əsrin dahi sənətkarı Aşıq Ələsgərin Naxçıvan səfəri, 1912-ci ildə istedadlı müğənni Məcid Behbudovun, 1928-ci ildə görkəmli xanəndə Xan Şuşinskiyin, eləcə də bir çox tanınmış xanəndə və musiqiçilərin Naxçıvan toy mərasimlərində, musiqi məclislərində, konsert salonlarında çıxışları Naxçıvan musiqi həyatının yadda qalan səhifələrindən olaraq, onun inkişafında müstəsna rol oynamışdır.